

Posudek vedoucího práce na rigorózní práci Ondřeje Slačálka „Současný český antikomunismus z hlediska konceptu hegemonie“

Hlavní teze Ondřeje Slačálka je na první pohled paradoxní: český antikomunismus vstupuje na scénu teprve ve chvíli, kdy se hroutí jeho ideologická hegemonie. Paradox ovšem mizí, vezmeme v úvahu gramsciovské vymezení hegemonie. Podle Gramsciho se hegemonie určitých idejí či hodnot neprojevuje prvotně jejich hlasitým a výslovným uctíváním či potvrzováním, ale jejich mlčenlivým a podvědomým předpokládáním jako něčeho samozřejmého – něčeho, co se rozumí samo sebou, a co tedy není nutné připomínat. Vládnoucí třída nemusí své ideje stavět před oči ovládaným, neboť jejich působení spočívá právě v jejich neviditelnosti – v tom, že definují samotný rámec, jenž činí určité věci viditelnými a jiné neviditelnými.

V teoretické části Slačálek ukazuje, že takové pojetí hegemonie jako historicky utvořeného „zdravého rozumu“ dané epochy a společnosti nachází svou podporu v Marxově pojetí nadstavby, v Althusserově pojetí ideologických státních aparátů i v Barthesově pojetí mýtu. Odlišný přístup představuje naopak Sorelova koncepce mýtu. Je-li Barthesův mýtus obrazem, jenž stvrzuje samozřejmost jistých naturalizovaných pravd, a tedy často zůstává na pozadí naší vědomé pozornosti, pak Sorelův mýtus se naopak realizuje v obraze, jímž se určitá skupina nechává mobilizovat ve svém zápase s jinou skupinou.

Ze Slačálkova popisu dvou stádií českého antikomunismu plyne, že v prvním stádiu (do roku 2003) hrála klíčovou roli první, barthesovská podoba mýtu, ve druhém stádiu (od roku 2003) pak jeho podoba sorelovská. Identita postkomunistického politického a kulturního mainstreamu byla v devadesátých letech natolik samozřejmě antikomunistická, že stačilo čas od času pouze připomenout, že „nejsme jako oni“. Jakmile však část politického establishmentu (v čele s Václavem Klausem) pootevřela vrátka komunistům a současně se postupem času začaly zpochybňovat některé geopolitické samozřejmosti postkomunistické éry (například bezpodmínečné spojenectví s USA či se západní Evropou), ideologické opěrné body devadesátých let v čele s antikomunismem byly narušeny. Zatímco část elit i společnosti tuto krizi postkomunistické identity přijala jako nutnou daň vstupu do nového historického období (symbolizovaného také vstupem do EU), jiné kulturní a politické proudy naopak vyšly do boje za uchování *statu quo*.

Slačálek svou analýzou některých vybraných textů i obrazů antikomunistického hnutí dokládá, že toto úsilí o sebezpotvrzení ve skutečnosti vedlo k sebezproměně – velkorysost „distančního“ antikomunismu byla nahrazena nutkavou potřebou opakovat gesto vyloučení: stěží viditelné a vnímané mýty Barthesova typu se proměnily do agresivního a mobilizujícího mýtu Sorelova – poslední bitva za očistu od komunistického zla vzplála.

Slačálkovy analýzy jsou přesvědčivé. Jedinou pochybu mám o závěrečné sociálně-třídní specifikaci antikomunismu jako ideologii střední třídy. Na jedné straně autor mísí sociologický a politologický přístup, když ji vymezuje politologicky jako tu vrstvu, která prostředkuje vztah mezi

vládnoucími a voličskými masami. Sociologicky je přece evidentní, že jak vládnoucí sami, tak mnozí příslušníci „volící většiny“ se rekrutují ze střední vrstvy. Neméně pochybný je argument, že v antikomunistických peticích hrají důležitou roli „umělci a další středostavovská povolání“. Jako mladý vysokoškolský učitel patří autor této práce nesporně také k této vrstvě a není sporu, že jeho kritika antikomunismu v ní nalezne řadu příznivců. Vyvozoval by z toho pak snad, že nejen antikomunismus, ale také kritika antikomunismu je ideologií střední vrstvy? Pokud ano, pak se lze oprávněně ptát, jakou přidanou hodnotu taková „třídní analýza“ přináší. (Ostatně jako čtenář Gramsciho by měl autor vědět, že v hegemonických bojích hrají u všech tříd klíčovou roli „organičtí intelektuálové“, kteří v moderní době většinou zastávají „středostavovská povolání“.)

Tato výtku nic nemění na mém hodnocení Slačálkovy práce. Svou originální tezí a propojením sofistikovaného teoretického rámce s empirickými analýzami překračuje tato práce obvyklou úroveň rigorózních prací a měla by být jako taková považována za více než dostačující podklad pro kladný výsledek rigorózního řízení.

Paul Pasztor